

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har den 31 augusti 1999 berett bl.a. socialförsäkringsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige i de delar som berör respektive utskotts beredningsområde, jämte eventuella motioner.

Socialförsäkringsutskottet yttrar sig över de huvudsakliga delarna av propositionen samt de följdmotioner och allmänna motioner som gäller de olika minoritetsgrupperna och minoritetsspråken samt i vilka förvaltningsområden som rätten att använda samiska resp. finska och meänkieli skall gälla. Motionerna som yttrandet avser är följande:

- K3 av Ingvar Svensson m.fl. (kd), yrkande 1
- K8 av Carin Lundberg (s)
- K9 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v)
- K10 av Helena Bargholtz och Barbro Westerholm (fp), yrkande 1
- K11 av Åsa Torstensson m.fl. (c), yrkandena 1 och 2
- K12 av Yvonne Ångström m.fl. (fp), yrkande 1
- K237 av Ola Sundell (m)
- K239 av Dan Kihlström (kd), yrkande 1
- MJ220 av Per Lager m.fl. (mp), yrkande 1

Propositionen

En samlad minoritetspolitik

I propositionen anförs att en grund bör läggas för en samlad svensk minoritetspolitik med inriktning på skydd för de nationella minoriteterna och de historiska minoritetsspråken.

Som ett första steg mot en samlad minoritetspolitik bör Sveriges nationella minoriteter erkännas och kunskap spridas om deras språk och kultur och om deras bidrag till landets historia. Vidare bör minoritetsspråken erkännas och ges det stöd som behövs för att de skall hållas levande.

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk utgör enligt regeringens mening en god grund för hur ett långsiktigt stöd till de nationella minoriteterna och deras språk skall utformas. Regeringen understryker att avsikten med konventionerna inte är att stödja minoritetsspråken på bekostnad av de

officiella språken eller att segregera de grupper av befolkningen som tillhör en minoritetsgrupp från den övriga befolkningen. Regeringen understryker även att de nationella minoriteterna i Sverige självfallet också omfattas av integrationspolitikens mål. Dessa mål är lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund och en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och ansvariga för.

Ramkonventionen om nationella minoriteter

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter är en principdeklaration som skall förverkligas genom nationell lag och lämplig regeringspolitik. Ramkonventionen innehåller inte någon definition på en nationell minoritet, vilket medför att de ratificerande staterna själva kan avgöra vad som kännetecknar en sådan. Under konventionens tillkomst har det dock framgått att begreppet syftar på grupper med långvarig anknytning till en stat.

I propositionen redovisar regeringen att följande kriterier bör vara uppfylla för att en grupp skall betraktas som en nationell minoritet:

- Grupp med uttalad samhörighet som till antalet i förhållande till resten av befolkningen har en icke dominerande ställning i samhället. Gruppbestämningen kan inte enbart göras efter gruppens numerära antal utan här måste också vägas in och belysas gruppens struktur och sammanhållning.
- Religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell tillhörighet. Endast ett av de uppräknade särdragen måste föreligga men de särdrag som gruppen uppvisar måste i något väsentligt avseende skilja den från majoriteten.
- Självidentifikation. Den enskilde såväl som gruppen skall ha en vilja och strävan att behålla sin identitet.
- Historiska eller långvariga band med Sverige. Det är inte möjligt att dra någon absolut gräns i år mätt men endast minoritetsgrupper vars minoritetskultur funnits i Sverige före föregående sekelskifte uppfyller kravet på historiska eller långvariga band.

De nationella minoriteter i Sverige som uppfyller de redovisade kriterierna för en nationell minoritet är enligt regeringen samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Något krav på svenskt medborgarskap uppställs inte.

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner att Sverige ratificerar ramkonventionen. De nationella minoriteterna i Sverige erkänns genom att de nämns vid namn i samband med ratifikationen.

Minoritetsspråkskonventionen

Minoritetsspråkskonventionen innehåller bestämmelser om vilka kriterier som ligger till grund för att ett språk skall behandlas som minoritetsspråk. Kriterierna för landsdels- eller minoritetsspråk är:

- att språket skall ha använts av hävd i ett visst territorium i Sverige (i vart fall före föregående sekelskifte)

– att det skall vara annorlunda än det officiella språket, dialekter omfattas inte

– att det skall talas av tillräckligt många personer

Om språket inte uppfyller kravet på historisk geografisk anknytning kan det omfattas av vissa av konventionens bestämmelser såsom ett territoriellt obundet språk.

Regeringen anser att de språk som omfattas av konventionen är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch. Därvid är samiska, finska och meänkieli språk med historisk geografisk bas, för vilka konventionens del II och III tillämpas. Dessa språk får genom utformningen av minoritetspolitiken ett särskilt starkt skydd. Romani chib och jiddisch är territoriellt obundna språk, för vilka konventionens del II tillämpas.

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner att Sverige ratificerar den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Regionala åtgärder

Regeringen föreslår att enskilda genom två särskilda lagar får rätt att använda samiska, finska och meänkieli hos domstolar och förvaltningsmyndigheter i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig utsträckning. Det gäller även hos annan myndighet om ärendet har anknytning till sådant område samt hos domstol i annat område vid överklagande. En förvaltningsmyndighet kan undantas från lagens tillämpning. Förslagen innebär också rätt att i dessa områden få förskoleverksamhet och äldreomsorg helt eller delvis på dessa språk.

För samiska föreslås området omfatta Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner och för finska och meänkieli Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner.

Lagarna föreslås träda i kraft den 1 april 2000. En arbetsgrupp inrättas inom Länsstyrelsen i Norrbottens län för att följa upp de regionala insatserna.

Rikstäckande åtgärder

Regeringen avser att vidta rikstäckande åtgärder för att stödja de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Det gäller utbildningsfrågor, kulturverksamhet, massmedierna, arkivfrågor, äldreomsorg, översättning av vissa författningar, inflytande och samarbete över nationsgränserna.

Ekonomiska konsekvenser

I den ekonomiska vårpropositionen 1999 avsattes 10 miljoner kronor per år fr.o.m. år 2000 till följd av förslagen i denna proposition. Av dessa får kommuner och landsting inom förvaltningsområdena i Norrbottens län 6 miljoner kronor årligen för ökade kostnader som följer av de nya åliggandena. För tolk- och översättningskostnader tillförs domstolarna 1 miljon kronor årligen. För statliga myndigheter i övrigt är kostnaderna för de regionala åtgärderna marginella och finansieras inom gällande ramar. För åtgärder som avser

inflytande för minoriteterna samt för uppföljningsinsatser har avsatts 2 miljoner kronor. Introduktion och utbildning finansieras inom de 10 miljonerna. Övriga rikstäckande åtgärder finansieras inom gällande ramar.

Ikraftträdande

De särskilda lagarna föreslås träda i kraft den 1 april 2000. Konventionerna beräknas kunna ratificeras i början av år 2000 och träder i kraft sedan tre hela månader förflutit.

Motioner

Ramkonventionen om nationella minoriteter

I en kommittémotion K11 av Åsa Torstensson m.fl. (c) anføres att ca en fjärdedel av de 450 000 sverigefinnar som omnämns i propositionen är sådana som antingen själva är eller är barn eller barnbarn till finländare med svenska som huvudspråk. Kulturen är enligt motionärerna likartad oavsett finska är huvudspråk eller andraspråk. Motionärerna anser att det vid ratificeringen klart skall uttalas att även finlandssvenskarna i Sverige anses ingå i den sverigefinska eller hellre sverigefinländska minoriteten, och de begär i yrkande 2 ett tillkännagivande härom.

I kommittémotion K10 av Helena Bargholtz och Barbro Westerholm (fp) anges att de nationella minoriteterna och minoritetsspråken bör anges i regeringsformen. Detta vore en principiellt betydelsefull handling som markerar slutet på osynliggörandet av minoriteterna och minoritetsspråken. Ett tillkännagivande härom begärs i yrkande 1.

I motion MJ220 av Per Lager m.fl. (mp) tas upp olika frågor om samernas situation. Motionärerna anser mot bakgrund av definitionen av ursprungsfolk i ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder att samerna tveklöst omfattas av konventionen. De begär i yrkande 1 ett tillkännagivande om samerna som ursprungsfolk.

Minoritetsspråkskonventionen

I motion K8 av Carin Lundberg (s) begärs ett tillkännagivande om att meänkieli och jiddisch inte skall erkännas som minoritetsspråk i Sverige. Motionären anför att det är viktigt att erkänna tornedalingarna och judarna som nationella minoriteter, men det är inte motiverat att erkänna meänkieli som ett eget minoritetsspråk eller att erkänna jiddisch som ett historiskt minoritetsspråk. De språkliga skillnaderna mellan meänkieli och riksfinska är mindre än mellan sydsamiska och nordsamiska, vilka sistnämnda i så fall också borde behandlas som två språk. Även inom romani chib finns många varieteter som på samma sätt kunde betraktas som skilda språk. Det är enligt motionären inte motiverat att göra jiddisch till ett minoritetsspråk i Sverige och göra en lång rad åtaganden rörande språkets användning i offentliga sammanhang för ett språk som har så få användare i Sverige.

I motion K9 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v) påpekas att sydsamiskan är ett levande språk framför allt inom renskötseln. Intresset för bevarande och användande av språket är på uppåtgående. Att neka det sydsamiska språket status som minoritetsspråk vore att förstärka uppdelningen av det samiska folket. Motionärerna begär i yrkande 1 ett tillkännagivande härom.

Regionala åtgärder

I motion K9 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v) anförs att det för sydsamiskans överlevnad är nödvändigt med särskilt stöd och att en kommun får i uppdrag att vara sydsamisk förvaltningskommun. Motionärerna nämner att Krokoms kommun i Jämtland har förklarat sig villig att åta sig ett sådant uppdrag. I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om upprättande av en sydsamisk förvaltningskommun.

Även i motion K3 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) framhålls att det inte ingår någon kommun inom det sydsamiska geografiska området. För att inte det sydsamiska språket skall försvagas och eventuellt försvinna bör förvaltningsområdet under en försöksperiod utvidgas till att omfatta Krokoms, Strömsunds och Storumans kommuner. En utvärdering bör ske efter försöksperiodens slut. Motionärerna begär i yrkande 1 ett tillkännagivande om det anförda.

Ett likalydande yrkande framställs i yrkande 1 i motion K239 av Dan Kihlström (kd).

Yvonne Ångström m.fl. (fp) begär i motion K12 en utökning av förvaltningsområdet för samiska. Motionärerna föreslår i yrkande 1 att förvaltningsområdet under en treårig försöksperiod utökas med Krokoms och Storumans kommuner.

I motion K237 av Ola Sundell (m) framhålls att någon kommun som ligger i det sydsamiska språkområdet borde ingå i försöksverksamheten.

I kommittémotion K11 av Åsa Torstensson m.fl. (c) anförs att det finns starka skäl för att betrakta det finska språket som ett territoriellt bundet språk även i Stockholmsregionen. Riksdagen bör uttala sitt principiella stöd för att kommuner i Stockholmsregionen där det finska språket talas av hävd också omfattas av de bestämmelser som enligt regeringsförslaget blir gällande vad gäller finska språket i vissa kommuner i Norrlands län. I yrkande 1 begärs ett tillkännagivande härom.

Utskottets bedömning

En samlad minoritetspolitik

Långt innan det i Norden bildades nationalstater bodde det samer och andra folkslag i området. Dessa grupper kom så småningom att utgöra minoriteter i de stater som de inlemmades i. Kontakten med det övriga samhället medförde att minoriteterna i viss utsträckning fått göra avkall på sin kultur, religion och det egna språket. Under historiens gång ökade antalet minoriteter i Sverige. Folk från olika delar av Europa invandrade till landet. Detta har lett till att Sverige i likhet med andra länder i Europa har ett historiskt arv som be-

står av flera olika kulturer, religioner och språk. Några av dessa invandrade minoritetsgrupper lever fortfarande i Sverige, och i vissa fall har de liksom samerna bevarat sin kultur, sin religion och sitt modersmål. Under de senaste decennierna har Sverige därtill genom invandring blivit ett land som i än högre grad präglas av kulturell och etnisk mångfald.

Utskottet vill till att börja med framhålla att denna kulturella och etniska mångfald bör tas som utgångspunkt för den generella politikens utformning och genomförande på alla samhällsområden och nivåer. Målen skall vara lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund och en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och medansvariga för. Allt arbete för att befästa alla människors lika värde måste för att bli långsiktigt framgångsrikt inriktas på grundläggande värderingar som humanitet, tolerans, rättvisa och respekt för andra människor. Målsättningen bör vara att uppnå en känsla av gemenskap i ett samhälle där mångfalden samtidigt bejakas. Här är det väsentligt att både se till det som ur olika synvinklar förenar människor som lever i Sverige och visa respekt och tolerans inför det som skiljer. Det innefattar även rätten att vara olik, vilket kan betyda t.ex. rätten att bevara och utveckla sin språkliga, kulturella eller etniska särart i den utsträckning man själv önskar. Denna respekt för individen skall således vara grundläggande för svensk politik, såväl vad gäller förhållandena i Sverige som Sveriges förhållande till andra länder. Utskottet konstaterar att Sverige i internationella sammanhang aktivt verkar för att mänskliga rättigheter respekteras och stärks även i andra länder.

Detta hindrar dock enligt utskottets mening inte att grupper av individer i vissa fall behöver ett särskilt stöd. I Sverige har inom det som tidigare kallades invandrapolitiken förts en politik som i många delar värnat om invandrades kultur, språk och traditioner. Det har däremot inte förts någon motsvarande politik med inriktning att värna om de nationella minoriteterna och deras kultur, språk, traditioner m.m. Flera av de åtgärder som vidtagits inom ramen för invandrapolitiken har dock kommit de nationella minoriteterna och deras kultur och språk till godo särskilt i de fall det funnits nyinvandrade grupper inom dem. Förutom att de nationella minoriteterna kunnat dra nytta av vissa av de åtgärder som vidtagits inom ramen för invandrapolitiken, har olika insatser med direkt inriktning på de nationella minoriteterna gjorts inom ramen för den generella politiken inom olika sakområden, t.ex. vad gäller utbildning och massmedia. Särskilda insatser har också gjorts med inriktning på den samiska befolkningen.

Utskottet delar således regeringens bedömning att en samlad minoritetspolitik bör utformas för att ge skydd för de nationella minoriteterna och de historiska minoritetsspråken. Utskottet vill liksom regeringen understryka att avsikten inte är att stödja minoritetsspråken på bekostnad av det officiella språket eller att segregera de grupper av befolkningen som tillhör en minoritetsgrupp från den övriga befolkningen.

Minoritetsskyddet och minoritetsrättigheter utgör samtidigt en del av skyddet av mänskliga rättigheter och är således inte enbart en nationell angelägenhet. Det historiska perspektivet visar att skydd av nationella minoriteter

är nödvändigt för stabilitet, demokratisk säkerhet och fred på kontinenten. Regeringen har särskilt pekat på den betydelse som en stark ställning för de nationella minoriteterna har för det internationella ungänget och samarbetet.

Det finns redan internationella konventioner som innefattar minoritetskydd. Det gäller bl.a. FN:s konvention år 1966 om medborgerliga och politiska rättigheter, FN:s rasdiskrimineringskonvention och FN:s barnkonvention. En FN-deklaration år 1992 om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och språkliga minoriteter tar också upp minoritetsfrågor. En utredning har nyligen gjorts om huruvida Sverige bör ansluta sig till ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Även andra internationella organisationer, t.ex. OSSE, har tagit upp minoritetsfrågor.

Arbetet med Europarådets minoritetsspråkskonvention påbörjades 1989 med syfte att bidra till att bevara och utveckla Europas mångkulturella arv och flerspråkighet inom nationsgränserna. Frågan om minoriteters rättigheter var mycket aktuell i Europa vid denna tidpunkt eftersom det då stod klart att det fanns en rad minoriteter som behövde olika former av stöd i Öst- och Centraleuropa. År 1993 var minoriteters rättigheter åter en viktig fråga på Europarådets dagordning, och arbetet med en ramkonvention påbörjades därför. Europarådets ramkonvention är det första juridiskt bindande multilaterala dokumentet rörande minoritetsfrågor i allmänhet.

Utskottet delar regeringens bedömning att en ratificering av ramkonventionen innebär en markering av att Sverige i linje med tidigare förd politik ställer sig bakom arbetet med ett ökat skydd för mänskliga fri- och rättigheter och att Sverige därigenom markerar sitt beslut att skydda sina egna nationella minoriteters rätt. En ratificering är också ett erkännande av den mångkulturella historia som Sverige har och som de nationella minoriteterna sedan lång tid är en del av. För att kunna uppfylla ramkonventionens intentioner och syfte bör Sverige lägga grunden för en samlad och övergripande minoritetspolitik. En sådan politik bör vara direkt inriktad på skydd för de nationella minoritetsgrupperna i Sverige och åtgärder som främjar deras möjlighet att bevara och utveckla sin kultur och identitet.

Ramkonventionen om nationella minoriteter

I ramkonventionen beskrivs vad som avses med minoritetsidentitet. Minoritetskulturen skall i något av dessa avseenden (religion, språk, traditioner och kulturarv) väsentligen skilja sig från majoritetsbefolkningen. Av denna anledning bör lokala befolkningar i Sverige på grund av speciell dialekt inte kunna sägas ha så särskiljande drag att de utgör nationella majoriteter.

I ramkonventionen finns inte någon definition på nationell minoritet utan varje land får själv ange kriterierna. I propositionen redovisar regeringen dessa kriterier. Svenskt medborgarskap är härvid inte något kriterium. De nationella minoriteterna i Sverige är enligt regeringen: samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar.

Samerna

Den samiska befolkningen i Sverige uppgår till ungefär 15 000–20 000 personer. Samerna uppfyller helt klart kriterierna för en nationell minoritet, men utskottet vill framhålla att de dessutom har en särställning som ursprungsfolk i Sverige, både gentemot majoritetsbefolkningen och andra minoritetsgrupper. I propositionen anges också att en central utgångspunkt för samernas identitet är deras ställning som ursprungsfolk och att detta bekräftades av riksdagen år 1977 (prop. 1976/77:80, bet. KrU 1976/77:43, rskr. 1976/77:289).

Utredningen om ILO:s konvention nr 169 har tidigare i år lagt fram betänkandet Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige (SOU 1999:25). ILO-konventionen syftar till att åtgärder skall vidtas mot diskriminering och att särskilda insatser skall utformas som främjar de berörda folkens sociala och ekonomiska rättigheter och som skyddar deras andliga och kulturella värden. Detta innebär bl.a. att åtgärder skall vidtas för att skydda deras mark, kultur och miljö.

Enligt ILO-konventionen är ursprungsfolk ett folk som härstammar från folkgrupper som bodde i landet – eller det geografiska område som landet tillhörde – vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställandet av nuvarande statsgränser. En förutsättning är att de helt eller delvis har behållit sina sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner. De folk som berörs skall själva identifiera sig som ursprungsfolk. Utredningen anser att samerna tveklöst omfattas av ILO:s definition av ursprungsfolk.

Utskottet delar således uppfattningen i motion MJ220 yrkande 1 att samerna är ursprungsfolk i Sverige. Med hänsyn till riksdagens beslut 1977 är något tillkännagivande i frågan dock inte påkallat, varför motionen avstyrks.

Sverigefinnar

I propositionen anges att det som främst skiljer sverigefinnarna från den svenska majoritetsbefolkningen är språket men att det också kan sägas finnas en särskild sverigefinsk kultur bland finnarna. Enligt utskottets mening innebär detta att minoritetsgruppen sverigefinnar inte syftar på personer som har svenska som modersmål. Detta utesluter dock inte att åtgärder som avser sverigefinnar även kan komma de finlandssvenska till del. Med det anförda avstyrker utskottet motion K11 yrkande 2.

Övriga minoriteter

Utskottet delar regeringens uppfattning att även tornedalingar, romer och judar bör anses som nationella minoriteter i Sverige.

Ratificeringen

Utskottet tillstyrker att Sverige ratificerar ramkonventionen och erkänner de angivna nationella minoriteterna genom att de nämns vid namn vid ratifikationen.

Frågan är om de nationella minoriteterna på sätt som föreslås i motion K10 även bör anges i grundlagen.

I 1 kap. 2 § regeringsformen (RF) anges att den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. I fjärde stycket anges också att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Vidare finns i 2 kap. RF regler om grundläggande fri- och rättigheter. Vissa är absoluta och kan inte begränsas på annat sätt än genom ändring i grundlag, medan andra kan begränsas genom lag med särskilda garantier för lagbeslutet (kvalificerat förfarande). I RF 2:1 finns bl.a. bestämmelser om yttrande-, förenings- och religionsfrihet. Av betydelse för de mänskliga rättigheterna är också Europakonventionen om grundläggande fri- och rättigheter, som nu har inkorporerats och gäller som lag i Sverige.

Eftersom grundlagens bestämmelser gäller alla svenska medborgare, och i viss utsträckning även utländska medborgare, kan utskottet inte nu se något behov av ett särskilt uttalat grundlagsskydd för de nationella minoriteterna. Motion K10 yrkande 1 avstyrks därför.

Minoritetsspråkskonventionen

En svårighet är att bedöma om ett språk skall anses som ett eget språk eller som en dialekt. Av artikel 1 punkt b) och konventionskommentaren framgår dessutom att konventionen inte kan tillämpas på språk som talas av alltför få personer eftersom detta skulle leda till alltför stora praktiska svårigheter.

Minoritetsspråkskommittén använde begreppet varietet liktydigt med språkform, antingen språkformen anses som ett språk eller en dialekt. Vad gäller frågeställningen om huruvida en viss varietet av ett språk bör behandlas som ett särskilt språk, ansåg utredningen att den måste bedömas mot bakgrund av syftet med konventionen och vilka effekter en tillämpning av konventionen kan få i olika situationer.

Samiska

Antalet samisktalande i Sverige antas vara ca 9 000. Samiskan har av tradition i huvudsak varit ett talat språk. I dag finns i Sverige tre olika samiska språkvarieteter, ett nordsamiskt, ett lulesamiskt och ett sydsamiskt. Mellan de olika samiska språkvarieteterna finns inga absoluta gränser. Inom hela språkområdet gäller att den ömsesidiga förståelsen är större mellan varieteter som talas i geografiska områden som gränsar till varandra än mellan varieteter som ligger geografiskt långt ifrån varandra. Förståelsen mellan sydsamiska och nordsamiska har liknats vid förståelsen mellan isländska och svenska. Förutom skillnader i språk finns också vissa skillnader, kulturellt och historiskt, mellan de grupper som talar olika samiska varieteter.

Minoritetsspråkskommittén har angivit att en ratificering av minoritetsspråkskonventionen för de olika samiska varieteterna som skilda språk skulle kunna vara positivt eftersom det skulle kunna bidra till ökad kunskap om de olika varieteternas existens och om hur stora de språkliga skillnaderna är.

Dessutom skulle olikheter kulturellt och historiskt mellan de olika samiska grupperna markeras. Kommittén fann dock flera skäl som talade mot en behandling av de olika samiska varieteterna som olika språk vid en ratificering. Det främsta skälet är att en sådan tillämpning med stor sannolikhet skulle leda till att de minst använda av de samiska varieteterna inte skulle kunna omfattas av konventionens tillämpning. Om de olika samiska varieteterna behandlas som skilda språk kan det bli svårt att hävda att de varieteter som används i minst utsträckning talas av tillräckligt många för att motivera att konventionen skall tillämpas på dem. Om man behandlar samiskan som ett språk vid en ratifikation omfattar ett sådant åtagande samtliga samiska varieteter oavsett antal användare. Kommittén framhöll att vid tillämpningen av de åtgärder till stöd och skydd för språket som är rikstäckande kan Sametinget liksom nu avgöra hur dessa skall tillämpas på de olika varieteterna så att de resurser som finns utnyttjas så effektivt som möjligt för att ge bästa möjliga stöd och skydd för de olika språkliga varieteterna alltefter varje varietets förutsättning. Vid tillämpning av de regionala reglerna får behovet hos dem som reglerna riktar sig till och de lokala resurser som finns bli avgörande. Målet är att enskilda skall kunna välja vilken varietet av språket de vill använda och bli bemötta på.

I propositionen anger regeringen att en ratifikation av samiska som ett språk med en flexibel tillämpning av konventionens bestämmelser på de olika varieteterna – styrd av samerna själva genom Sametinget och dem som använder språket i de geografiska områden där regionala regler gäller – är det som bäst överensstämmer med konventionens syfte som är att öka förståelsen och samverkan mellan olika grupper. Regeringen anser att fördelarna med att ratificera konventionen för samiska som ett språk överväger nackdelarna. En ratificering för samiska som ett språk ger också den fördelen att det bidrar till nordisk rättslikhet eftersom både Finland och Norge gjort på detta sätt vid sin ratificering av minoritetsspråkskonventionen.

Med hänsyn till det anförda bedömer utskottet att sydsamiskan får en starkare ställning vid tillämpning av minoritetsspråkskonventionen om de samiska varieteterna behandlas som ett språk. Utskottet delar därför regeringens bedömning och avstyrker motion K9 yrkande 1.

Finska och meänkieli

När det gäller frågan om huruvida finska och meänkieli skall ses som ett eller två skilda språk konstaterar utskottet till att börja med att regeringen och Minoritetsspråkskommittén kommit till olika slutsatser.

Om de olika minoritetsgrupperna kan nämnas att tornedalingarna alltid har bott i samma geografiska område där finska talats sedan mycket lång tid tillbaka från generation till generation. I dag bedöms ca 50 000–60 000 tornedalingar använda meänkieli i Tornedalen. Dessutom finns ca 16 000 personer i svenska Tornedalen som är från Finland invandrade personer i första och andra generationen. De använder både standardfinska och meänkieli. Den stora arbetskraftsinvandringen framför allt under 1960- och början av 1970-talet har medfört att merparten av de finstalande i Sverige inte längre finns i Tornedalen utan främst i de centrala delarna av Sverige och i stor-

stadsområdena. År 1994 fanns i landet ca 450 000 sverigefinnar eller finlandssvenskar i första eller andra generationen, varav omkring hälften använder finska.

I propositionen anges att utanför Tornedalen har finska använts från 1500-talet till i dag. Språket har dock använts i olika delar av landet under olika perioder så att det inte går att avgränsa något bestämt geografiskt område utom Tornedalen.

Flera faktorer har bidragit till att isolera den finska som talades i svenska Tornedalen från finskan i Finland. Genom denna isolering och inflytande från svenskan har finskan i svenska Tornedalen alltmer utvecklat egna särdrag.

I propositionen föreslås att meänkieli skall anses som ett eget språk. Skälen härför är att språkliga, men också kulturella och historiska, särdrag hos den tornedalska befolkningen talar för ett sådant synsätt. Även tornedalingarnas egen strävan under senare år att värna om det egna språkets särart och sin egen kultur och historia är väsentligt i sammanhanget. Även finska bör behandlas som ett territoriellt baserat språk i Tornedalen.

Det är enligt utskottets mening svårt att bedöma om meänkieli bör anses som ett eget språk eller ej. Minoritetsspråkskommittén anlitade särskild expertis för sitt ställningstagande. Det är dock inte enbart språkliga skillnader mellan olika varieteter som är avgörande, och med beaktande inte minst av tornedalingarnas egen strävan att värna om språkets särart och sin egen kultur och historia delar utskottet regeringens bedömning att meänkieli skall anses som ett minoritetsspråk. Därmed avstyrks motion K8 i denna del.

Romani chib

Utskottet delar regeringens bedömning att romani chib (alla varieteter) skall anses som ett minoritetsspråk, dock territoriellt obundet.

Jiddisch

Beträffande frågan om huruvida jiddisch bör anses som ett nationellt minoritetsspråk anges i propositionen att jiddisch visserligen troligen inte har talats kontinuerligt sedan slutet av 1700-talet, då de första jiddischtalande kom till Sverige, men språket har funnits under olika perioder i historien till följd av att nya grupper jiddischtalande anlänt till landet. Detta återkommande nytillskott av jiddischtalande har gjort att antalet varit tillräckligt stort för att språket skulle kunna överleva. Regeringen framhåller att jiddisch till skillnad från andra språk i Europa minskat i omfattning på ett onaturligt sätt bl.a. till följd av förintelsen av judar från Östeuropa. Jiddisch skulle troligen ha haft en helt annan utbredning i Europa i dag om Förintelsen inte inträffat. Det finns tecken som tyder på ett ökat intresse inom de judiska församlingarna för att medverka till att jiddisch även i fortsättningen talas i Sverige. Det är enligt regeringen väsentligt att jiddisch kan ges det stöd som behövs för att språket inte skall dö ut.

Utskottet delar denna uppfattning och tillstyrker att jiddisch anses som ett nationellt minoritetsspråk, icke territoriellt bundet. Motion K8 avstyrks således i denna del.

Ratificeringen

Utskottet tillstyrker att Sverige ratificerar Europarådets minoritetsspråkskonvention och att den skall tillämpas på de i propositionen föreslagna språken, varvid samiska, finska och meänkieli skall anses som territoriella språk medan romani chib och jiddisch skall vara territoriellt obundna.

Regionala åtgärder

När området för regionalt tillämpliga regler om rätt att använda samiska i offentliga sammanhang bestäms har, enligt vad som framgår av propositionen, också aspekter som berör möjligheten att praktiskt tillämpa sådana bestämmelser vägts in. Regeringen påpekar att minoritetsspråkskonventionen till stor del är inriktad på att ge stöd och skydd för landsdels- eller minoritetsspråken i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig omfattning. Denna begränsning bygger på att man ansett att det kan möta alltför stora hinder, både praktiskt och kostnadsmässigt, att tillämpa konventionens olika bestämmelser i områden där mycket få personer använder ett landsdels- eller minoritetsspråk.

Vad gäller samiska angav Minoritetsspråkskommittén att de samisktalande är i minoritet i samtliga kommuner. Det torde inte i någon kommun finnas en samisk befolkning som överstiger 10 % av den totala befolkningen. Det är nödvändigt att i ett första skede begränsa tillämpningen av sådana regler till de kommuner i det traditionella samiska språkområdet där det finns förhållandevis många samisktalande och tillräckliga administrativa och praktiska resurser för att genomföra bestämmelserna. På sikt kan man tänka sig att området för lagens tillämpning utvidgas till att omfatta ett större geografiskt område under förutsättning att det visar sig att kunskaperna i samiska växer i andra områden och därmed gör det praktiskt och ekonomiskt försvarbart att tillämpa sådana regler där.

En samlad bedömning av var de flesta samisktalande inom det traditionella samiska språkområdet kan antas vara bosatta och var myndigheterna har bästa förutsättningar att uppfylla rättigheterna medför att regeringen föreslår att de lagstadgade rättigheterna att använda samiska skall gälla i Arjeplog, Gällivare, Jokkmokk och Kiruna.

De skäl som ligger bakom denna avgränsning medför att utskottet inte kan föreslå någon utökning eller förändring av kommunerna. Utskottet vill dock erinra om att, vilket också anges i propositionen, den enskilde skall ha rätt att välja vilken varietet av samiska som han eller hon vill använda vid sin kontakt med myndigheten samt att myndigheten vid sina muntliga kontakter, så långt möjligt, bör använda samma varietet av samiska som den enskilde. Även vid domstol har den enskilde rätt att använda den varietet som han eller

hon begär. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna K3 yrkande 1, K9 yrkande 2, K12 yrkande 1, K237 och K239 yrkande 1.

Rätten att tala finska har av motsvarande skäl angivits till Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå. Med hänsyn till de avvägningar som ligger bakom valet av kommuner delar utskottet regeringens uppfattning även i denna del. Utskottet vill dock erinra om att det i propositionen anges att det i Stockholmsområdet bor ett stort antal sverigefinnar samt att det pågår satsningar inom vård och omsorg för sverigefinnarna i framför allt Stockholm och Mälardalen. Stockholms kommun har också flera finskspråkiga skolor. Regeringen ser det som angeläget att dessa insatser kan fortsätta. Med det anförda avstyrker utskottet motion K11 yrkande 1.

Utskottet har således inga invändningar mot de föreslagna förvaltningsområdena i de två särskilda lagarna. Därvid noteras att de nu framlagda lagförslagen innebär ett första steg. En utvärdering av åtgärderna skall ske och områdena kan förändras.

Ekonomiska konsekvenser

Utskottet vill påpeka att i budgetpropositionen för budgetåret 2000 föreslås att under utgiftsområde 8 Invandrare och flyktingar, verksamhetsområde Minoritetspolitik, anvisas under anslaget C 1 Åtgärder för nationella minoriteter 8 miljoner kronor. Samma belopp beräknas för såväl 2001 som 2002.

Av dessa medel avser 6 miljoner kronor statsbidrag till kommunerna och landstinget och fördelas av Länsstyrelsen i Norrbottens län med utgångspunkt i antalet invånare i kommunen som talar respektive språk samt med hänsyn till den verksamhet kommunerna och landstinget i dag bedriver till stöd för dessa grupper. I budgetpropositionen anges att en uppföljning av kostnaderna bör göras så att fördelningen kan justeras följande år om det behövs för att få en mer rättvis fördelning av bidraget. Härutöver avser 2 miljoner kronor åtgärder för inflytande och uppföljning. Av dessa skall 500 000 kr gå till länsstyrelsen för hanteringen av bidragen samt till en arbetsgrupp vid länsstyrelsen som skall följa upp och utvärdera de regionala åtgärderna.

Utskottet avser att under hösten behandla anslagen inom utgiftsområde 8 i betänkande 1999/2000:SfU2.

Stockholm den 21 oktober 1999

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

I beslutet har deltagit: Berit Andnor (s), Bo Könberg (fp), Anita Jönsson (s), Ulla Hoffmann (v), Rose-Marie Frebran (kd), Ulf Kristersson (m), Gustaf von Essen (m), Lennart Klockare (s), Ronny Olander (s), Fanny Rizell (kd),

Göran Lindblad (m), Kerstin-Maria Stalin (mp), Birgitta Carlsson (c), Mona Berglund Nilsson (s), Göte Wahlström (s), Björn Leivik (m) och Kalle Larsson (v).

Avvikande meningar

1. Sverigefinnar

Birgitta Carlsson (c) anser att utskottets yttrande i denna del bort ha följande lydelse:

Cirka en fjärdedel av de 450 000 sverigefinnar som omnämns i propositionen är sådana som antingen själva är eller är barn eller barnbarn till finländare med svenska som huvudspråk. Historiskt sett har finländare från båda språkgrupperna (finnar och finlandssvenskar) alltid flyttat till Sverige, kulturen är likartad eller likadan oberoende av språket och i den finlandssvenska identiteten ingår även, om än i starkt varierande grad, finska som ett andraspråk. Det är enligt utskottets mening rimligt att vid ratificeringen klart uttala att även finlandssvenskarna i Sverige anses ingå i den sverigefinska eller hellre sverigefinländska minoriteten.

Utskottet anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion K11 yrkande 2.

2. Regionala åtgärder, sydsamiska

Rose-Marie Frebran och Fanny Rizell (båda kd) anser att utskottets yttrande i denna del bort ha följande lydelse:

I propositionen föreslås att enskilda skall få lagstadgad rätt att i ett visst område använda samiska hos domstolar och förvaltningsmyndigheter. Inte någon av de kommuner som ingår i området ligger inom det sydsamiska geografiska området. Det sydsamiska språket kommer därmed att försvagas och eventuellt försvinna. Utskottet anser att förvaltningsområdet under en försöksperiod bör utvidgas till att omfatta Krokoms, Strömsunds och Storums kommuner. En utvärdering bör ske efter försöksperiodens slut.

Utskottet tillstyrker motionerna K3 yrkande 1 och K239 yrkande 1.

3. Regionala åtgärder, finska

Birgitta Carlsson (c) anser att utskottets yttrande i denna del bort ha följande lydelse:

I Stockholm har det finska språket en livaktig historia under åtminstone fem sekler. Det finns därför starka skäl för att ge finska språket samma rättsliga ställning i Stockholmsregionen som i Tornedalen. Detta är viktigt för de rättigheter och den välfärd som bör tillerkännas de flera tiotusentals finländare som lever i regionen. Det är också viktigt för Stockholms framtida roll i Östersjöregionen och för relationerna mellan Sverige och Finland. Den kompetens som krävs för att uppfylla kraven i minoritetsspråkskonventionen finns redan i regionen. I de kommuner i Stockholms län och Mälardalsreg-

ionen som så önskar bör finska språket få ställning som territoriellt bundet språk.

Utskottet tillstyrker motion K11 yrkande 1.

Särskilda yttranden

1. Samerna som ursprungsfolk

Kerstin Maria Stalin (mp) anför:

I detta yttrande uttalar socialförsäkringsutskottet enhälligt att samerna är ursprungsbefolkning i Sverige och att de därigenom har en särställning både gentemot majoritetsbefolkningen och andra minoritetsgrupper. Miljöpartiet förutsätter att konstitutionsutskottet gör ett lika starkt uttalande vid behandlingen av motion MJ220 yrkande 1.

2. Regionala åtgärder, sydsamiska

Ulla Hoffmann och Kalle Larsson (båda v) anför:

Samerna är ursprungsbefolkning i Sverige och det är därför viktigt att så mycket som möjligt av deras språk och kultur kan fortleva. De regionala åtgärderna som föreslås i propositionen omfattar alla varieteter av samiska, och den som talar sydsamiska har således rätt att använda det språket i sina kontakter med förvaltningsmyndigheter när ärendet har anknytning det som kallas förvaltningsområdet. Sydsamiska talas i dag endast av några hundratal personer, vilka huvudsakligen är bosatta utanför förvaltningsområdet – i många fall i Jämtland, dvs. långt utanför förvaltningsområdet. Vi förutsätter att detta särskilt beaktas när åtgärderna utvärderas och att förvaltningsområdet då kan utökas.